

**Yrkehögskolan
– en väg till ny
kunskap och
kompetens**

Yrkehögskolan
– en väg till ny kunskap och kompetens

Saco

Ana Andric och Håkan Regnér

© Saco 2018

ISBN: 978-91-88019-34-9

www.saco.se

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Inledning	5
2. Yrkehögskolans uppkomst och utveckling	8
2.1 Yrkehögskolan lockar studenter med varierande utbildningsbakgrund	11
3. Skillnader mellan yrkesutbildningar på högskolan och yrkehögskolan	13
3.1 Europeiska och svenska referensramar för att jämföra utbildningsnivåer	14
3.2 Två nivåer av examina på yrkehögskolans utbildningar	15
4. Samarbete mellan högskola och yrkehögskola?	17
4.1 Antalet kvalificerade yrkesutbildningar minskar	18
4.2 Samarbete kan höja utbildningskvaliteten	19
5. Tre förslag för ökat utbud av kvalificerade yrkesutbildningar	21
5.1 Ändra lagen om förkunskapskrav för att öka utbudet av korta kvalificerade yrkesutbildningar	21
5.2 Öka utbudet av kvalificerade yrkesutbildningar genom en riktad ansökningsomgång för nivå 6	22
5.2.1 Kräv en särskild ansökan för kvalificerad yrkehögskoleexamen	22
5.2.2 Ställ högre krav på utbildningsanordnarnas kompetens	23
5.2.3 Kräv genomarbetade kursplaner redan vid ansökningen	24
5.3 Skapa fler flexibla kursupplägg för att nå fler yrkesverksamma	25
6. Avslutande kommentarer	26
Referenser	28
Appendix 1	29

Sammanfattning

Den här rapporten undersöker hur yrkeshögskolans utbildningar skulle kunna bidra till kompetensutveckling och karriärväxling på ett mer effektivt sätt än vad som sker idag. Vi menar att staten bör genomföra vissa ändringar i nuvarande utbildningssystem för att skapa ett brett och relevant utbud av eftergymnasiala yrkesutbildningar. I rapporten ger vi tre förslag som kan bidra till att utveckla utbildningarna inom yrkeshögskolan, i synnerhet de som leder till kvalificerad yrkeshögskoleexamen (hädanefter kvalificerade yrkesutbildningar), och stärka incitamenten för högskoleutbildade att kompetensutvecklas inom ramen för yrkeshögskolan:

- 1. Ändra lagen om förkunskapskrav och examenskrav för att öka utbudet av korta kvalificerade yrkesutbildningar**
För att kvalificerade yrkesutbildningar ska vara relevanta för högskoleutbildade behöver möjligheten att korta ner utbildningarna i kombination med att ställa högre förkunskapskrav införas i lagen om yrkeshögskolan.
- 2. Öka utbudet av kvalificerade yrkesutbildningar genom en riktad ansökningsomgång för nivå 6**
Inom yrkeshögskolan bör kraven på utbildningar, både vad gäller deras innehåll och genomförande, tillta med examensnivå. Sådana krav kan ställas på utbildningsanordnarna i en riktad ansökningsomgång. Det i sin tur kan bidra till ett ökat utbud av kvalificerade yrkesutbildningar. Det tydliggör också relationen mellan nivåer på utbildningar inom yrkeshögskolan.
- 3. Skapa fler flexibla kursupplägg för att nå fler yrkesverksamma.**
För att göra det möjligt för fler personer att studera på yrkeshögskolan bör det finnas fler flexibla upplägg i form av utbildningar på halvfart och enstaka kurser än idag. Det är former som redan är under utveckling, men som skulle kunna bli betydligt fler.

1. Inledning

Digitaliseringen av samhället och utvecklingen av AI (artificiell intelligens) påverkar arbetsmarknaden på flera sätt. Det har vuxit fram nya anställningsformer, arbetsuppgifter har rationaliserats bort och nya jobb har tillkommit. Vissa har blivit av med jobben på grund av att tekniken har ersatt människan, men samtidigt har den bidragit till att skapa andra arbetsuppgifter och jobb. Den relativt låga arbetslösheten bland personer med minst gymnasieutbildning är ett tecken på att digitaliseringen av arbetsmarknaden också medfört nya arbetsuppgifter.

Utbildningsnivån i samhället har trendmässigt höjts.¹ Normen på arbetsmarknaden är minst gymnasieutbildning och av befolkningen i åldern 25–64 år hade 43 procent någon form av eftergymnasial utbildning 2017. Därför kommer troligen flera av de som drabbas negativt av kommande strukturella förändringar ha en relativt stark utbildningsbakgrund.

Det är svårt att förutse hur tekniken kommer att slå och vilka arbetsuppgifter som kommer att försvinna eller skapas.² Men precis som för andra grupper som tidigare har påverkats av strukturella förändringar, kommer en del behöva ytterligare utbildning för att klara av de nya arbetsuppgifterna. För de som redan har en stark teoretisk utbildningsbakgrund kan därför kortare kvalificerade yrkesinriktade utbildningar räcka. Därför är det viktigt att undersöka vilka möjligheter som finns att öka utbudet av kvalificerade utbildningar i yrkeshögskolan.

Yrkeshögskolans utbud av utbildningar och andelen deltagare med eftergymnasial utbildningsbakgrund har ökat. För att bli antagen till yrkeshögskolan krävs minst avslutad gymnasieutbildning. Yrkeshögskolan erbjuder två nivåer av examen varav den ena, *kvalificerad* yrkeshögskoleexamen, bedöms ligga på samma SeQF-nivå³ som en kandidatexamen från högskolan. Utvecklingen speglar behoven på arbetsmarknaden.

¹ [Statistik över befolkningens utbildningsnivå \(SCB 2016\)](#).

² Acemoglu och Restrepo (2018) granskar potentiella effekter av AI och nämner att den kan ge upphov till tre typer av nya jobb. Tränare (*trainers*) som tränar AI-systemet, tolkare (*explainers*) som kommunicerar och förklarar vad output från AI-systemen betyder och kontrollanter (*sustainers*) som granskar att AI-systemet fungerar. De nämner också att vård och utbildning kan komma att individanpassas i större utsträckning och personalen kommer arbeta med att bevaka genomförandet av de individuella programmen.

³ Se avsnitt 3.

Det finns ett tryck på högskolan att utveckla utbildningar som tydligare möter behoven på dagens arbetsmarknad.

Högskolans roll är mer långsiktig än yrkeshögskolans och därför är det möjligt att mer av de behov som uppstår på grund av svängningar på arbetsmarknaden ska fångas upp av yrkeshögskolan. Kanske bör också samarbetet dem emellan utvecklas.

Ur ett nationalekonomiskt perspektiv måste företag utbilda sin personal, anpassa sig till och använda ny teknik för att hävda sig på en konkurrensutsatt marknad. Arbetsgivaren har därför incitament att både investera i ny teknik och utbilda sin personal.⁴ Sysselsatta får ofta den utbildning som krävs för de jobb de har. De som erbjuds nya positioner och jobb får ytterligare utbildning för att klara de jobben.⁵ Det är arbetsmarknadens funktionssätt i genomsnitt.

Men det finns en variation på arbetsmarknaden. Exempelvis är det mer personalutbildning i stora företag än i små, och andelen deltagare varierar mellan sektorer och näringsgrenar. Det är också möjligt att vissa arbetsgivare av kostnadsskäl väljer att investera enbart i nyckelpersonal. Kostnaderna för minskad produktion och utbildning av vikarier kanske anses för stora. Arbetsgivare kan också hålla tillbaka utbildnings-satsningar på flera för att de tror att risken är stor att personal går vidare till andra arbetsgivare efter utbildningen. Arbetsgivaren står då för hela kostnaden av utbildningen men får inte del av avkastningen. Samtidigt varierar studieintresse och motivation bland arbetskraften. Behoven av ytterligare utbildning blir oftast tydliga först vid risk att bli av med jobbet eller vid arbetslöshet.

Ett annat hinder för kompetensutveckling under yrkeslivet är att utbudet av utbildningar inte matchar de individuella behoven.⁶ Till exempel är högskolan uppbyggd på program med få fristående kurser och utbildningar på distans som går att kombinera med arbete. Dessutom är utbildningarna anpassade efter arbetsmarknadens långsiktiga behov. Det behövs ett kompletterande utbud för personer som behöver kortare kvalificerade yrkesinriktade utbildningar som matchar behoven på arbetsmarknaden. Det kan vara effektivare att utveckla det utbudet i yrkeshögskolan än i högskolan.

Yrkeshögskolan skiljer sig från högskolan i flera avseenden. Bland annat styrs utbudet av utbildningar på yrkeshögskolan efter arbetsmarknadens behov, inte efter individens önskemål. Men ibland överensstämmer

⁴ Drygt 90 procent av de tillfrågade företagen tillhandahöll någon form av personalutbildning under 2015 (SCB 2018).

⁵ Drygt 60 procent av de sysselsatta (25–64 år) anger att de deltog i någon form av utbildning 2015/2016. Bland personer med minst 2-årig eftergymnasial utbildning var andelen 70 procent (SCB 2018).

⁶ Oscarsson och Regnér (2017) beskriver utbudet av utbildningar och diskuterar hinder för livslångt lärande.

behoven och önskemålen. Utbildningarna är relativt korta och arbetsgivarna är med i utformningen och genomförandet av utbildningarna. Lärande i arbete är en viktig del av utbildningen, vilket kan vara en förklaring till att nästan alla studerande har jobb ett år efter fullföljd utbildning.

Kopplingen till arbetsmarknaden innebär att yrkeshögskolans utbildningar är utformade för att stärka matchningen och hantera omställningar på arbetsmarknaden. Det gör också att den lämpar sig väl för att möta konsekvenserna av en snabb teknikutveckling. Med små förändringar skulle yrkeshögskolan kunna bidra till vidareutbildning av personal inom fler yrkesområden. Förslagen i denna rapport kan bidra till ett bredare utbud av sådana utbildningar inom yrkeshögskolan.

Rapporten är upplagd enligt följande: nästa avsnitt beskriver yrkeshögskolan och dess utveckling. Avsnitt 3 belyser skillnaderna mellan yrkeshögskolan och högskolan med avseende på bland annat möjligheter till kompetensutveckling och avsnitt 4 granskar utbudet av kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. Avsnitt 5 diskuterar vilka förändringar som krävs för ett ökat utbud av kvalificerad yrkesutbildning. Avsnitt 6 innehåller avslutande kommentarer.

2. Yrkeshögskolans utveckling

Yrkeshögskolan är en eftergymnasial utbildningsform som har funnits sedan 2009. Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) ansvarar för yrkeshögskolan, Konst- och kulturutbildningar samt tolkutbildningar inom folkbildningen. MYH är också den nationella samordningspunkten för den europeiska referensramen för kvalifikationer, EQF.

Yrkeshögskolans utbildningar har vuxit fram för att möta specifika behov på arbetsmarknaden som inte tillgodoses av andra delar av utbildningssystemet. Utbildningarna genomförs i nära samarbete med arbetslivet och utbudet varierar med förändringar på arbetsmarknaden. Det betyder bland annat att den tidigt kan bidra med yrkesutbildningar inom nya och växande näringar.

För att börja en utbildning på yrkeshögskolan måste en person uppfylla grundläggande behörighet, vilket är fullföljd gymnasieutbildning. Men om det finns skäl kan även särskilda förkunskapskrav ställas i form av vissa bestämda kurser från gymnasiet eller yrkeserfarenhet inom ett visst område. Exempelvis kan yrkeserfarenhet ställas som särskilt förkunskapskrav på utbildningar som leder till arbetsledande befattningar och roller.⁷ Samtliga utbildningar berättigar till studiemedel från CSN och utbildningslängden är mellan sex månader och tre år.

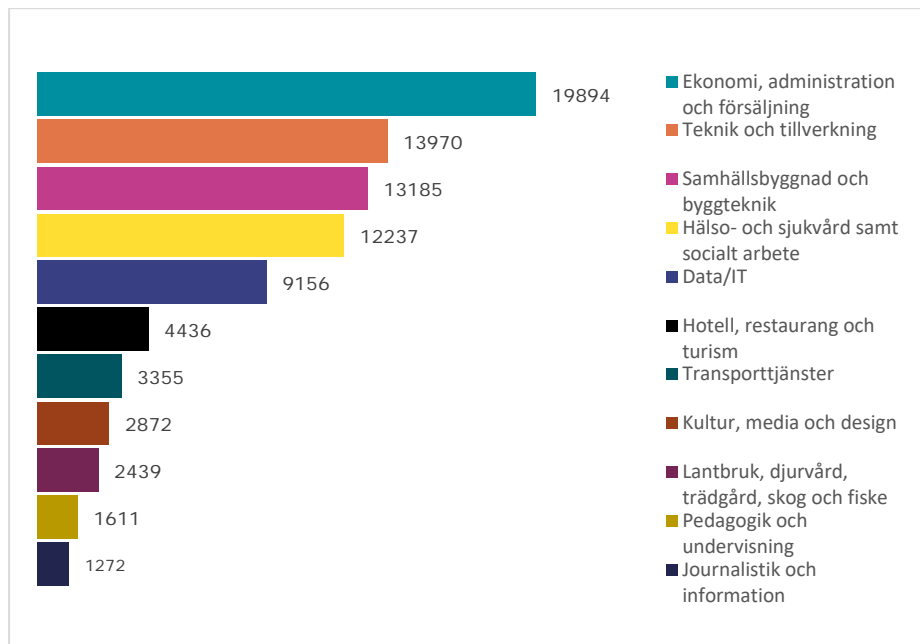
Utbildningar inom yrkeshögskolan dimensioneras helt efter arbetsmarknadens behov. Det är MYH som fattar beslut om vilka utbildningar som får ingå i yrkeshögskolan utifrån utbildningsanordnarens ansökan om att bedriva yrkeshögskoleutbildning. En utbildning ges minst en gång, men kan ges som mest 5 gånger i rad, det vill säga om en tvåårig utbildning beviljas 5 omgångar ges utbildningen i 10 år. Varje omgång beviljas ett visst antal utbildningsplatser som är fördelade mellan 16 utbildningsområden.

Sett till antalet utbildningsplatser per slutår är det största utbildningsområdet *Ekonomi, administration och försäljning* följt av *Teknik och tillverkning* samt *Samhällsbyggnad och byggteknik*.⁸ Det totala antalet utbildningsplatser som ska avslutas perioden 2018–2024 är 86 466 stycken. I diagrammet nedan redovisas platser med avslut fördelat på de 11 största utbildningsområdena. De som redovisas i diagrammet utgör 97 procent av det totala utbildningsutbudet 2018–2024.

⁷ Rättslig bedömning av särskilda skäl inom YH.

⁸ Detta avser yrkeshögskolans utbud perioden 2018–2024. Utbudet presenteras utifrån antal beviljade platser per utbildningsomgång, samt platser med avslut ett visst år.

Diagram 1. Antal utbildningsplatser med avslut 2018–2024 per utbildningsområde⁹

Det är stor variation på antalet platser per omgång och utbildningsområde. Innehåll och inriktning på utbildningarna varierar över tid beroende på arbetsmarknadens efterfrågan. Men variationen beror också på att det finns en skillnad i antalet platser som utbildningsanordnaren ansöker om och antalet platser som MYH beviljar per utbildningsområde och utbildningsomgång. Exempelvis har utbildningar inom *Ekonomi, administration och försäljning* i genomsnitt 33 platser per omgång medan *Teknik och tillverkning* har 22.¹⁰

Antalet utbildningsomgångar och utbildningsplatser inom yrkeshögskolan har ökat över tid. Det var nästan 5 000 fler utbildningsplatser på utbildningsomgångar som startade 2017 jämfört med de som startade 2013. Behoven på arbetsmarknaden är stora och yrkeshögskolan har fått ökade anslag för att öka antalet platser och möta efterfrågan. Mellan 2012 och 2017 ökade andelen utbetalda årsplatser med 31 procent.¹¹ I budgetpropositionen 2018 fattade regeringen beslut om den största utbyggnaden av yrkeshögskolan hittills.¹² Beslutet innebär att antalet årsplatser ska öka med 62 procent mellan 2017 till 2022. Utvecklingen framgår av diagram 2.

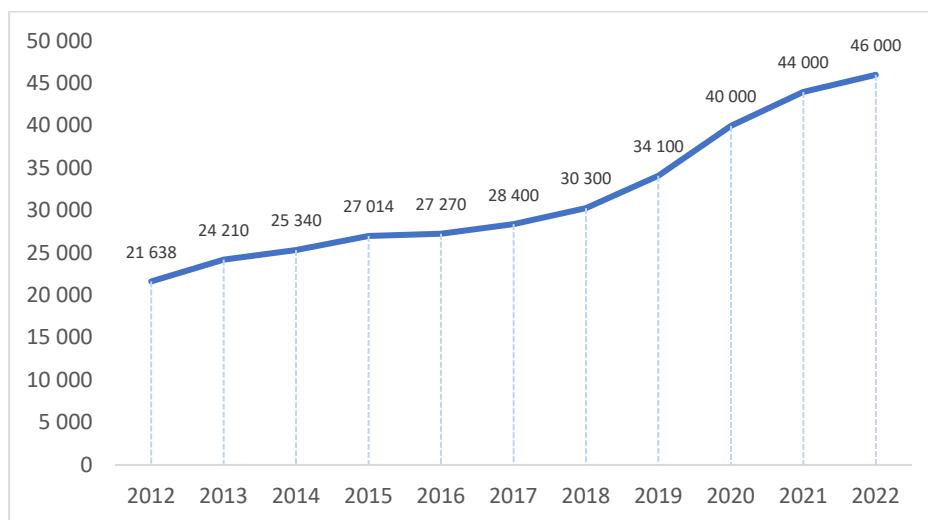
⁹ Utbildningsplatser inom yrkeshögskolan som avslutas 2018 (MYH 2018).

¹⁰ Det avser aktiva studerande på utbildningsomgångar som pågått minst en dag under avsedd period (MYH, 2018).

¹¹ MYH. Statistikwebben, tabell *Utbetalda statliga medel efter utbildningsområde*, 2012–2017.

¹² <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/09/regeringen-satsar-stort-pa-yrkeshogskolan/>

Diagram 2. Antal utbetalda och planerade årsplatser¹³

P= prognostiserade värden 2018–2022

Ökningen av antalet platser visar att det finns en politisk vilja att öka utbudet av eftergymnasial yrkesutbildning. Samtidigt har outnyttjade och inställda utbildningsplatser inom yrkeshögskolan ökat i takt med att fler utbildningsplatser har beviljats. Mellan 2013–2017 ökade andelen outnyttjade platser med 7 procent. Nästan en femtedel av alla utbildningsplatserna 2016 och 2017 ställdes in vid start på grund av för få sökande till utbildningarna.¹⁴

I dagsläget går svensk ekonomi bra, efterfrågan på arbetskraft med minst gymnasieutbildning är stor. Därför är arbetslösheten låg bland dem med minst en gymnasieutbildning. Det påverkar efterfrågan på utbildning. Den stora utmaningen med expansionen av yrkeshögskolan kommer därför vara att rekrytera till utbildningarna. Ett problem som även kännetecknar vissa utbildningsområden i högskolan. Men efterfrågan på eftergymnasial yrkesutbildning kan öka om utbudet av *kvalificerade* yrkesutbildningar breddas inom yrkeshögskolan. Ett sådant utbud skulle kunna tillgodose behovet av kompetensutveckling för personer med stark utbildningsbakgrund eller yrkeserfarenhet och bredda rekryteringsunderlaget till yrkeshögskolan.

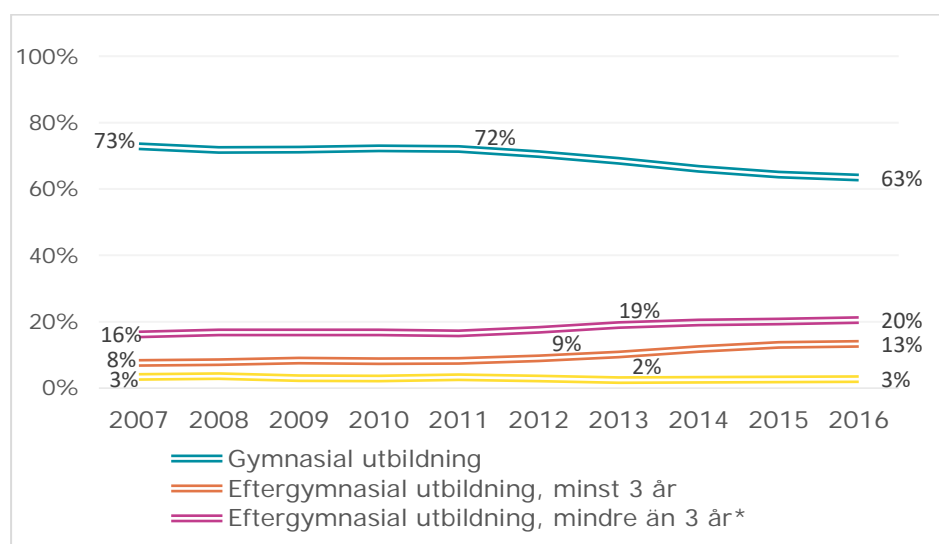
¹³ MYH (2018) Utbetalda statliga medel.

¹⁴ MYH (2018) Tabell UTB_T7_Platser_outnyttjade_platser_efter_utbomr

2.1 Fler med högskoleutbildning söker sig till yrkeshögskolan

Antalet studerande¹⁵ som deltog i utbildningar inom yrkeshögskolan var 50 200 år 2017 (MYH 2018). Det motsvarar cirka 14 procent av högskolans totala utbildningsvolym¹⁶. Antalet studerande har ökat trendmässigt sedan utbildningsformen infördes. Mellan 2007–2017 ökade andelen studerande med 49 procent. Uppenbarligen har intresset för yrkeshögskoleutbildningar ökat bland både individer och arbetsgivare. Högskolan har också byggts ut, men under de senaste åren har utvecklingen stannat av, troligen som en reaktion på det goda arbetsmarknadsläget. Mellan 2010–2016 minskade antalet studenter på högskolan med 6 procent.¹⁷ Minskningen kanske också beror på att individers intresse för utbildningar på yrkeshögskolan har ökat.

Diagram 3. Antagna till YH fördelat över utbildningsnivå, 2007–2016¹⁸

Sammansättningen av deltagare i yrkeshögskolan med avseende på utbildningsbakgrund har förändrats över tid. Diagram 3 visar de antagnas¹⁹ utbildningsbakgrund perioden 2007–2016. I början av perioden uppgick andelen med en gymnasial utbildning till 73 procent. Den andelen hade fallit till 63 procent 2016. Under samma period har andelen med en kortare eftergymnasial utbildningsbakgrund ökat från 16 procent till 20 procent. De med minst en treårig eftergymnasial utbildning ökade från 8 till 13 procent. Det betyder att en tredjedel av deltagarna 2016 hade någon form av eftergymnasial utbildning.

¹⁵ Avser aktiva studerande på utbildningsomgångar som pågått minst en dag under en avsedd period.

¹⁶ Jämförelsen är mellan antalet aktivt studerande på yrkeshögskolan och antalet registrerade studerande på högskolan år 2017.

¹⁷ Avser registrerade studenter hösten 2010–2016 (UKÄ, 2017).

¹⁸ Sökande och behöriga sökande efter utbildningsnivå, 2014-2016 (MYH 2017).

¹⁹ Avser alla som är eller har varit studerande, inklusive de som har tillkommit under utbildningsomgången och de som har hoppat av utbildningen, det vill säga alla som varit med på minst en förteckning över studerande för en utbildningsomgång (MYH, 2018).

Bland antagna med en eftergymnasial utbildning längre än tre år hade 67 procent minst en kandidatexamen och 23 procent hade 120 högskolepoäng utan examen. Resterande, det vill säga 9 procent, hade en eftergymnasialutbildning men inte inom högskolan. Merparten i dessa grupper hade bedrivit högskolestudier inom utbildningsinriktningarna företagsekonomi, handel och administration följt av informatik, datavetenskap och systemvetenskap. Tabell 1²⁰ i appendix visar de 10 vanligaste utbildningsinriktningarna bland dem med längre eftergymnasial utbildning som studerade på yrkeshögskolan 2016.

Inom yrkeshögskolan påbörjade 2016 flest utbildningar inom inriktningarna informatik, datavetenskap och systemvetenskap, kontorsservice och sekreterartjänster samt samhällsbyggnad. Det gäller för samtliga deltagare oavsett utbildningsbakgrund. Det finns inga tydliga mönster vad gäller överensstämmelsen mellan val av utbildning på yrkeshögskolan och tidigare högskoleutbildning. Majoriteten av de som påbörjar en utbildning på yrkeshögskolan gör det inom ett annat område än deras tidigare utbildning. Det tyder på att högskoleutbildade söker sig till yrkeshögskolan för att byta yrkesbana snarare än kompetensutveckling och påbyggnad av tidigare utbildning. En annan förklaring kan vara att det speglar en andel som valde fel, de var egentligen inte intresserade av högskoleutbildning. Men det kan också vara en signal om att vissa högskoleutbildningar brister när det gäller att ge yrkesintresserade studenter praktiska tillämpningar av utbildningen. Det kan förstås också bero på att det inte finns ett relevant utbud av sådana utbildningar. Troligen är det en kombination av flera faktorer.

Det är något vanligare att studenter med en högskoleutbildning inom data/it samt ekonomi, administration och försäljning påbörjar yrkeshögskoleutbildning inom samma område. Det kan bero på att det är kunskapsintensiva områden där behov av vidare- och fortutbildning är större än inom andra utbildningsinriktningar. Kanske kan det även bero på att dessa utbildningar brister i kopplingen till arbetsmarknaden vid vissa lärosäten.

Nästa kapitel diskuterar vi skillnader mellan utbildningar på yrkeshögskolan och högskolan.

²⁰ Tabell 1 i appendix visar utbildningsinriktning på antagna med en eftergymnasial utbildning längre än tre år enligt SUN 3. Tabellen redovisar enbart inriktningar där minst 50 personer har bedrivit studier.

3. Eftergymnasiala yrkesutbildningar på högskolan och yrkeshögskolan

Både högskolan och yrkeshögskolan erbjuder eftergymnasiala yrkesutbildningar. Men deras examina är reglerad i olika lagar och förordningar. Exempelvis kan en akademisk examen endast ges inom ramen för högskolan och en yrkeshögskoleexamen inom yrkeshögskolan. Det finns även andra skillnader mellan utbildningsformerna som sammanfattas i tabell 1 nedan. I SOU 2015:70 konstateras att en central skillnad är att utbildningarna i yrkeshögskolan inte är forskningsanknutna. Yrkeshögskolans utbildningar har fokus på tillämpad kunskap som genererats dels i produktionen av varor och tjänster, och dels i vetenskap.²¹ Studerande ska utveckla generella och specifika yrkeskunskaper. En annan väsentlig skillnad är att arbetsgivare deltar i såväl utformning som genomförande av utbildningar på yrkeshögskolan.

Även längden på utbildningarna och långsiktigheten i utbudet skiljer sig åt mellan utbildningsformerna. Yrkeshögskolans utbildningar är genomgående kortare än högskolans och de ska möta behoven på arbetsmarknaden. En utbildning är oftast mellan ett till två år och ges ett fåtal utbildningsomgångar. För utbildningar där det finns permanenta behov av arbetskraft kan en utbildning ges fler gånger än två. Som mest beviljas medel för 10 år. På högskolan är de genomgående längre och utbudet förändras i långsammare takt.

Men det finns överlappningar mellan utbildningsformerna på flera av punkterna som presenteras i tabellen. Exempelvis finns det korta utbildningar även på högskolan och vissa yrkesutbildningar på högskolan har fått fler platser för att behoven på arbetsmarknaden är stora. SOU 2015:70 konstaterar också att det finns en variation mellan lärosäten och utbildningar i tolkningen av vad som avses med forskningsanknytning. Den föreslår bland annat att regeringen borde utreda hur högskolelagens krav på forskningsanknytning ska tolkas. Samtidigt är det formellt möjligt för en högskola att anordna yrkeshögskoleutbildningar²², vilket i sin tur kan resultera i att utbildningen på yrkeshögskolan blir forskningsanknuten.

²¹ Lagen om yrkeshögskolan (2009:128)

²² Jönköpings högskola ger även Yrkeshögskoleutbildningar. Många universitet och högskolor säljer utbildningar till företag, så kallad uppdragsutbildning. Då bestämmer företagen vilka som får gå utbildningen. År 2014 uppgick de totala intäkterna för sådan utbildning till ca 1,4 miljarder (UKÄ 2016a)

Tabell 1 Skillnader mellan högskola och yrkeshögskola

<i>Högskola</i>	<i>Yrkeshögskola</i>
Längre utbildningar	Kortare utbildningar
Lång sikt –långsiktiga behov	Kort sikt –kortsiktiga behov
Efterfrågad av individen	Efterfrågad av arbetslivet
Arbetslivet kan delta i utbildningen	Arbetslivet ska delta i utbildningen
Organiseras av fasta utbildningsanordnare	Organiseras av olika utbildningsanordnare
Utbildningsanordnaren beslutar om utbildningsutbud	Utbildningsanordnaren ansöker om att få ingå i yrkeshögskolan med utbildning
Krav på formell kompetens hos lärarna	Inga formella kompetenskrav på lärarna
Kvalitetssäkras av det akademiska samhället	Kvalitetssäkras av arbetslivet
Forskningsanknuten	Ej forskningsanknuten

KÄLLA: SOU 2015:70

3.1 Europeisk och svensk referensramar för att jämföra nivåer på kvalifikationer

Inom EU har det tagits fram ett översättningsverktyg som knyter samman olika länders kvalifikationssystem (EQF). En kvalifikation definieras som ett dokumenterat resultat av lärande som kan uppnås genom utbildning i arbetslivet eller på fritiden genom examina, yrkesbevis eller diplom.²³ Kvalifikationssystemet underlättar för utbildningsanordnare, arbetsgivare och individer att förstå och jämföra kvalifikationer från olika utbildningsformer både nationellt och internationellt.

EQF består av åtta nivåer. På varje nivå finns så kallade *deskriptorer* som beskriver resultat av lärande i form av kunskaper, färdigheter och kompetenser. Nivåerna i EQF bygger på varandra, det vill säga lärandet utvecklas vidare på nästkommande nivå.²⁴ För närvarande är det 35 länder som har anslutit sig till EQF och placerat sina utbildningar i referensramen.²⁵

En motsvarande svensk referensram (SeQF) infördes 2015 (se appendix 1). I den har regeringen placerat in kvalifikationer som erhålls från olika delar av det offentliga utbildningssystemet. Sedan den 1 mars 2016 kan utfärdare av kvalifikationer utanför det offentliga utbildningssystemet ansöka hos MYH för att få sina kvalifikationer inplacerade i SeQF. Ett

²³ SFS 2015:545 Förordning om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande;

²⁴ MYH 2012/1343 Återrapportering av regeringsuppdrag 2012 avseende förtydligande av deskriptorer och beskrivning av skillnader mellan nivåer i förslaget till ett svenskt ramverk för kvalifikationer, NQF

²⁵ CEDEFOP (2011)

sådant beslut är giltigt i 10 år. Fördelen med att kvalifikationer blir inplacerade i referensramen är exempelvis att en viss utbildning blir formellt erkänd att ge kunskaper, färdigheter och kompetenser på en viss nivå. För en privat utbildningsanordnare kan det vara ett sätt att kvalitetssäkra utbildningen. En inplacerad utbildning sätter samtidigt normen för övriga anordnare av utbildning. Det blir också tydligt för individer och arbetsgivare vilka kvalifikationer deltagarna får genom utbildningen.

3.2 Två nivåer av examina på yrkeshögskolans utbildningar

Regeringen har inplacerat yrkeshögskolans examina på två olika kvalifikationsnivåer. Yrkeshögskoleexamen är inplacerad på nivå 5 i SeQF medan kvalificerad yrkeshögskoleexamen ligger på nivå 6. Det innebär att en utbildning som leder till en examen inom yrkeshögskolan ska motsvara det *resultat av lärande*²⁶ som anges i deskriptorerna på den nivå som kvalifikationen är inplacerad.

Inom yrkeshögskolan är det vanligast med utbildningar på nivå 5. Det beror på att yrkeshögskolans utbildningar i huvudsak ska bygga vidare på gymnasieskolan. På nivå 5 ska grundläggande kunskaper och färdigheter utvecklas till specifika kompetenser som till exempel genom en yrkeshögskoleexamen efter avslutad gymnasieutbildning. Deskriptorerna på nivå 5 kännetecknas av specialisering inom ett visst studie- och/eller yrkesområde.²⁷

Specialiseringen och fördjupningen av nivå 5 tilltar på nivå 6. Deskriptorerna för nivå 6 anger att utbildningen ska leda till avancerade kunskaper inom ett arbets- eller studieområde och till kompetenser att leda personal och verksamheter. De som går en utbildning på denna nivå får en kvalificerad yrkeshögskoleexamen som också är den högsta kvalifikationsnivån som går att nå inom yrkeshögskolan. Yrkeshögskoleutbildning på denna kvalifikationsnivå kan vara fördjupningsutbildningar inom till exempel digitalisering och automatisering som följer med utvecklingen av Artificiell Intelligens (AI) inom flera yrkesområden. Efterfrågan på den typen av utbildningar kan mycket väl öka på sikt i synnerhet bland högskoleutbildade inom sektorer som ställer om till den nya tekniken.

På nivå 6 har regeringen även placerat högskolans kandidatamina. Det betyder att resultatet av lärandet är likvärdigt, men det betyder inte att utbildningarna per automatik går att likställa eftersom kvalifikationer på samma nivå kan vara mycket olika. Men där det inte finns några

²⁶ Resultat av lärande beskriver ett faktiskt utfall efter en avslutad lärandeprocess, avseende (MYH, 2016)

vad en individ vet, förstår, kan göra och/eller är kapabel att utföra. Lärandet kan vara såväl formellt, icke-formellt som informellt.

²⁷ SeQF nivå 5

väsentliga skillnader i utbildningarnas mål innebär inplaceringen att det går att nå samma kvalifikation inom två olika utbildningssystem. En kvalificerad yrkesutbildning skulle alltså kunna likställas med en universitetsutbildning. Det gäller om exempelvis ett lärosäte beslutar att den kan likställas med en yrkesutbildning som redan finns i högskolan eller om ett lärosäte i ett annat land validerar och beslutar att utbildningen motsvarar en universitetsutbildning. Valideringsdelegationen ger i sitt delbetänkande förslag som går i samma riktning (SOU 2018:29). De föreslår att studenter som tidigare har utvecklat kunskaper och färdigheter motsvarande de som anges i referensramen ska kunna tillgodoräkna sig en hel eller delar av en akademisk examen på samma nivå.

I nästa kapitel diskuterar vi varför och hur utbildningarna i de olika utbildningsformerna kan samordnas.

4. Samarbete mellan högskola och yrkeshögskola

MYH (2012) har undersökt om och i vilken omfattning det förekommer överlappningar mellan utbildningar i yrkeshögskolan med utbildningar på högskolan.²⁸ Av de utbildningar som granskades bedömdes 114 delvis motsvara utbildningar inom högskolan och 76 helt ha sin motsvarighet inom högskolan. De konstaterar också att det i vissa avseenden är svårt att sätta en tydlig gräns mellan utbildningar i yrkeshögskolan på nivå 6 och vissa yrkesinriktade högskoleutbildningar.

Sedan sin tillkomst har yrkeshögskolan trendmässigt ökat och regeringen har beslutat om fortsatt utbyggnad. Detta kan medföra att yrkeshögskolan och högskolan i större utsträckning närmar sig varandra när det gäller vissa typer av utbildningar. Därför är det viktigt att utbudet samordnas och att utbildningsformerna försöker hitta vägar för samverkan.

Enligt förordningen om yrkeshögskolan (2009:130) ska en ansökan om yrkesutbildning svara mot behovet av kvalificerad arbetskraft i arbetslivet som inte tillgodoses genom en utbildning enligt högskolelagen (1992:1434), eller en utbildning som kan leda fram till en examen enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina. Det betyder att en ansökan till yrkeshögskolan ska avslås om utbildningen innehållsligt och resultatmässigt, helt eller till stor del, överlappar med utbildning som bedrivs inom högskolan. Exempel är ansökningar om yrkeshögskoleutbildning till vissa yrkesutgångar och inriktningar inom området Data/IT.²⁹ Men det är inte helt enkelt att bedöma graden av överlappningar mellan utbildningar på nivå 6.

Ett skäl till det är att det inte finns några tydliga kriterier för vad som är de största skillnaderna mellan utbildningar inom högskolan och yrkeshögskolan. I SOU 2015:70 anges kravet på forskningsanknytning i högskolan som den tydligaste skillnaden mellan utbildningsformerna. Samtidigt konstaterar utredningen att graden av forskningsanknytning varierar mellan utbildningar i högskolan, vilket gör att detta kriterium inte alltid är tillräckligt för att skilja mellan utbildningsformerna.

Ett annat skäl är att innehåll och resultat av lärande är formulerade på olika sätt i högskolan och yrkeshögskolan. Det används olika terminologier och detaljeringsgraden i beskrivningarna för examen mellan utbildningsformerna. Dessa är också väldigt generella, vilket ytterligare

²⁸ Återrapportering av regeringsuppdrag avseende kartläggning av utbildningar inom yrkeshögskolan som helt eller delvis motsvarar yrkesutbildningar inom andra utbildningsformer (MYH, 2014).

²⁹ MYH (2017) Resultat av ansökningsomgång 2017 om att bedriva yrkeshögskoleutbildning.

försvårar jämförelsen. Exempelvis finns det en *examensordning* i högskolan medan det ställs *examenskrav* i yrkeshögskolan.

Högskolor och universitet är fria att själva välja vilka utbildningar de vill bedriva. I teorin skulle de kunna erbjuda de nivå 6 utbildningar som efterfrågas på arbetsmarknaden. Men det nära samarbetet mellan arbetsliv och utbildning i yrkeshögskolan gör att vissa typer av utbildningar lämpar sig bättre utanför högskolan. Det är också viktigt att högskolan fokuserar på sitt långsiktiga uppdrag. Detta är ytterligare skäl att arbeta fram tydligare relationer mellan systemen.

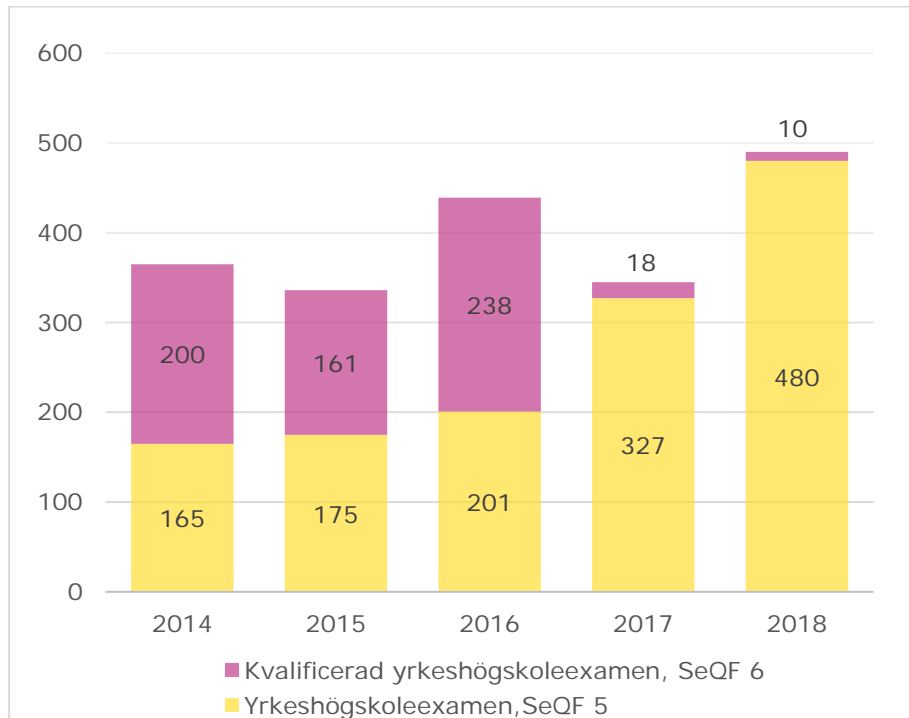
Karlson och Ronquist (2016) har granskat det svenska utbildningssystemet och konstaterar bland annat att det finns för lite eftergymnasial yrkesutbildning och för små möjligheter till livslång yrkesutbildning och specialisering. De konstaterar att många yrkesutbildningar har svag arbetslivsanknytning och för lite lärande på arbetsplatser. De ser också gränsdragningsproblem mellan utbildningsformerna. Deras lösning är att kortare yrkesinriktade utbildningar i högskolan lyfts över till yrkeshögskolan.³⁰ Det skulle vara ett sätt att stärka arbetslivskopplingen, eftersom det enligt författarna inte finns några krav på verksamhetsförlagd utbildning (förutom inom legitimationsyrken) i högskolan. Lärosätena bestämmer själva hur de gör med arbetslivsanknytningen och det kan medföra att kvaliteten på den varierar mellan yrkesutbildningar och lärosäten.

4.1 Antalet kvalificerade yrkesutbildningar minskar

Enligt regelverket får yrkeshögskolan alltså inte erbjuda yrkesutbildningar som liknar dem som tillhandhålls i högskolan. Därför är det troligt att MYH hellre avslår än godkänner ansökningar för kvalificerade yrkesutbildningar om det finns tecken på överlappningar med högskolan. Det kan vara en förklaring till att det 2018 finns få utbildningar på nivå 6 i yrkeshögskolan (se diagram 4). Andelen är 2 procent 2018 och den var 5 procent 2017. Men fram till 2017 var nästan hälften av alla beviljade utbildningar på nivå 6. Den kraftiga minskningen mellan år 2016 och 2017 indikerar att det kan ha skett någon institutionell förändring som medförde en kraftig neddragning av dessa utbildningar.

³⁰ Bladh (2013) föreslår en liknande förändring.

Diagram 4. Antal beviljade ansökningar om att bedriva yrkeshögskoleutbildning efter kvalifikationsnivå, 2014–2018³¹

Förändringen sammanfaller med införandet av SeQF som innebar att utbildningar inom yrkeshögskolan började nivåbestämmas utifrån examenskrav, det vill säga efter utbildningens resultat av lärandet. Före SeQF styrdes nivåbestämningen främst av utbildningens längd, vilket uppenbarligen var lättare att uppfylla som framgår av diagram 4.

4.2 Samarbete kan höja utbildningskvaliteten

Som vi har visat här och i tidigare kapitel har flera studier belyst skillnaderna mellan olika eftergymnasiala yrkesutbildningar och gränsdragning mellan utbildningsformer. Det gäller i synnerhet distinktionen mellan högskolan och yrkeshögskolan. Självklart ska inte samma utbildningar erbjudas i olika utbildningsformer. Men samtidigt kanske en skarp gränsdragning medför att viss yrkesutbildning inte kommer till stånd. Exempelvis kan högskolan inte anpassas till de kortsiktiga behoven på arbetsmarknaden samtidigt som det i ett visst geografiskt område kan saknas resurser och kapacitet att utveckla kortare kvalificerade yrkesutbildningar.³² Detta kan istället kräva samarbete mellan de olika utbildningsformerna. Ett möjligt område för samarbete ur högskolans perspektiv är arbetslivsanknytning och för yrkeshögskolan de djupare teoretiska kunskaperna. Det kanske också skulle vara möjligt för deltagare att enkelt tillgodoräkna sig utbildning från en utbildningsform om

³¹ Uppgifter om beviljade ansökningar per ansökningsomgång, åren 2014-2018 (MYH, 2018).

³² I dagsläget har anordnare inom yrkeshögskolan svaga incitament att utveckla och ansöka om kvalificerade yrkesutbildningar.

de börjar i en annan. Dessa frågor kommer att bli alltmer relevanta om yrkeshögskolan bygger ut den kvalificerade yrkesutbildningen. Ett sådant samarbete kan medföra att kvaliteten på de kvalificerade yrkesutbildningarna stärks och intresset för utbildningarna ökar. Det kan också bidra till ett ökat utbud av relevanta yrkesutbildningar som på sikt kan förbättra matchningen på arbetsmarknaden. Karlson och Ronquist (2016) lyfter två centrala problem med strukturen som finns idag. För det första saknas det en tydlig progression i systemet för yrkesutbildningar. För det andra är det svårt att jämföra liknande yrkesutbildningar inom olika system. Detta skapar en osäkerhet för dem som funderar på att välja en yrkesbana, samtidigt som det kan vara svårt för arbetsgivare att avgöra yrkesutbildningarnas nivå och relevans.

Säfström (2017) beskriver att begreppet progression används både för att beskriva utvecklingen av lärandet hos individer och som kvalitet i utbildning. Det som vi avser är att *kraven* succesivt ökar genom att utbildningen bygger vidare på kunskaper, färdigheter och kompetenser (resultat av lärande) som förvärvats på tidigare kvalifikationsnivåer. Det finns förstås en progression även inom en kvalifikationsnivå.

Det har hittills saknats en gemensam struktur och begreppsapparat som nivåmässigt kan tydliggöra progressionen mellan utbildningarna i olika utbildningsformer. Med införandet av referensramen har regeringen gjort det möjligt för individer att nå kvalifikationer på olika nivåer via olika utbildningsvägar, samt genom informellt och formellt lärande.

Inplacering av examina³³ i SeQF är ett första steg för att underlätta denna jämförelse eftersom samma deskriptorer gäller för alla kvalifikationer oavsett om de förvärvats genom formellt eller informellt lärande. Det andra steget är att säkerställa att en kvalifikation motsvarar kraven som ställs på den nivån som den placeras på. Vad dessa krav innebär och vad de har för betydelse för tillgången på kvalificerade yrkesutbildningar på nivå 6 inom yrkeshögskolan diskuteras i nästa kapitel.

³³ Avser författningsreglerade examina i förordning (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande bilaga 2.

5. Tre förslag för ökat utbud av kvalificerade yrkesutbildningar

För att öka incitamenten för utbildningsanordnare att ansöka om och bedriva fler yrkesutbildningar på nivå 6 inom yrkeshögskolan krävs vissa ändringar av gällande regler och tillämpning av dessa. I det här avsnittet kommer vi att presentera och diskutera tre förslag:

1. *Ändra lagen om förkunskapskrav och examenskrav för att öka utbudet av kvalificerade yrkesutbildningar*
2. *Öka utbudet av kvalificerade yrkesutbildningar genom en riktad ansökningsomgång för nivå 6*
3. *Öka utbudet av flexibla kursupplägg för att nå fler yrkesverksamma*

Sammanfattningsvis handlar det om att ställa ytterligare krav på utbildningsanordnarnas kompetens, ge möjlighet för yrkeshögskolorna att ställa andra förkunskapskrav än grundläggande behörighet och att skapa flexibla utbildningsupplägg. Vi anser också att nivåbestämning av kurser inom yrkeshögskolan behöver införas och utvecklas för att säkerställa progressionen inom och mellan olika kvalifikationsnivåer.

5.1 Ändra lagen om förkunskapskrav och examenskrav för att öka utbudet av korta kvalificerade yrkesutbildningar

För att i dagsläget antas till en utbildning inom yrkeshögskolan måste den sökande uppfylla krav på grundläggande behörighet, det vill säga gymnasieexamen eller motsvarande. Utöver grundläggande behörighet går det att ställa särskilda förkunskapskrav. Exempelvis går det att ställa krav på vissa kurser från gymnasiet och om det finns särskilda skäl även krav på yrkeserfarenhet. Dessa tillträdeskrav gäller både för en yrkeshögskoleexamen och kvalificerad yrkeshögskoleexamen.

En utbildning ska omfatta minst ett års heltidsstudier för en yrkeshögskoleexamen och minst två års heltidsstudier för en kvalificerad yrkeshögskoleexamen. Dessa tidskrav behöver inte vara relevanta för personer med lång yrkeserfarenhet och högskoleutbildning. Istället kan det utgöra ett hinder för individuella beslut att satsa på vidareutbildning. Eftersom kvalificerad yrkeshögskoleexamen bygger på tidigare nivåer borde det vara lättare att ställa ytterligare tillträdeskrav utöver de som anges i gällande förordning. Exempel på sådana ytterligare tillträdeskrav kan vara genomgången yrkeshögskoleexamen, högskolekurser eller högskoleutbildning. Skulle det gå att ställa högre förkunskapskrav går det

också att förkorta längden på utbildningarna till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen. Det kräver förändringar av befintligt regelverk. Därför föreslår vi författningsförändringar (3 kap 3§ i förordningen 2009:120 om yrkeshögskolan) som innebär att det utöver grundläggande behörighet kan ställas *annan utbildning* som särskilt förkunskapskrav för tillträde till yrkeshögskoleutbildning. Vi föreslår också att utbildningens omfattning, det vill säga längd, inte ska styra nivån på examina. Det kräver att punkt fem i §13 och §14 i 2 kap i förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan tas bort. Dessa förändringar i regelverket skulle underlätta för yrkeshögskolan att erbjuda kompetensutveckling för högskoleutbildade med yrkeserfarenhet.

5.2 Öka utbudet av kvalificerade yrkesutbildningar genom en riktad ansökningsomgång för nivå 6

Vi föreslår att resurser för utbildningar som leder till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen avsätts i en riktad ansökningsomgång. Arbetslivets efterfrågan samt höga krav på kvalitet i genomförande och resultat ska styra bedömningen av dessa ansökningar. För att säkerställa att ansökningar uppfyller dessa krav måste kurserna för utbildningen nivåbestämmas. Det förutsätter att kursplaner ingår i ansökan om utbildningen. Det ställer också krav på att utbildningsanordnarna har den kompetens och de förutsättningar som krävs för att studerande kan nå målen med utbildningen.

5.2.1 Kräv en särskild ansökan för kvalificerad yrkeshögskoleexamen

En gång om året kan anordnare av yrkesutbildning ansöka om att få ingå i yrkeshögskolan för att bedriva utbildning med statsbidrag. Detta är en ordinarie ansökningsomgång. Den är riktad mot utbildningar som leder till både en yrkeshögskoleexamen (nivå 5) och en kvalificerad yrkeshögskoleexamen (nivå 6). Vid detta tillfälle konkurrerar alltså utbildningar på olika nivåer om samma pengar.

Beslut om att bevilja eller avslå en ansökan sker utifrån befintligt regelverk. Där anges grundläggande krav för att ingå i yrkeshögskolan. Dessa utgörs av ett antal bedömningskriterier som anger vad som krävs för att bedriva utbildning inom yrkeshögskolan. Exempel på krav är utbildningarnas arbetslivsanknytning, tillträdeskrav samt kompetensen hos utbildningsanordnarna att ge utbildningen. Med undantag för examenskraven gäller i huvudsak samma bedömningskriterier för en ansökan om utbildning på nivå 5 som för en ansökan om utbildning på nivå 6.

I vissa avseenden bör det ställas liknande kriterier på utbildningar på olika nivåer, till exempel i fråga om behov och arbetslivsanknytning. I andra avseenden bör kraven och förutsättningar att bedriva utbildning på nivå 6 tillta. Det är naturligt eftersom nivån är högre och då bör det också ställas

ytterligare krav på kvalitet i utbildningen. Kvaliteten kan stärkas på olika sätt. Ett sätt kan vara att ha en riktad ansökningsomgång för ansökan om utbildning på nivå 6. Då går det att ange kriterier för utbildningen som säkerställer att anordnare har rätt förutsättningar för att bedriva utbildning på denna nivå. Det kan också bidra till att tydliggöra progression mellan lägre och högre nivåer och på så sätt även relationen mellan nivåerna. Det kan skapa tydligare utbildningsvägar för individer som vill investera i yrkesutbildning och för företag som vill rekrytera yrkesutbildade.

5.2.2 Ställ högre krav på utbildningsanordnarnas kompetens

Enligt lagen om yrkeshögskolan (2009:128) ska en anordnare ha kompetens och förutsättningar för att ge en utbildning inom yrkesområdet.³⁴ Av lagen framgår inte vilka kompetenser och förutsättningar som avses. Men i propositionen till lagen *En stärkt yrkeshögskola – ett kunskapslyft*, anger regeringen att det bland annat rör sig om *tillräckliga kunskaper* för att utbyta erfarenheter med representanter i utbildningens ledningsgrupp, anlita personal med rätt kompetens samt tillhandahålla ändamålsenliga lokaler och utrustning.

Lagstiftaren anger en *miniminivå* för hur utbildningarna ska bedrivas. Detsamma gäller för undervisande personal. I lagen anges att personalens kompetens ska vara rätt utbildning eller erfarenhet för att bedriva en yrkeshögskoleutbildning inom ett yrkesområde. Men varken för personal eller utbildningsanordnare ställs några krav kopplade till utbildningarnas examenskrav eller kvalifikationsnivå.

I högskola sker en prövning vid bedömning av examenstillstånd för en utbildning. Bedömningen ska säkerställa att utbildningsanordnaren har de förutsättningar som krävs för att studenter ska kunna nå målen för utbildningen på grund-, avancerad eller forskarnivå.³⁵ Kraven för respektive nivå regleras i examensordningen i högskoleförordningen. I bedömningen ingår också att verifiera anordnarens förmåga till myndighetsutövning enligt högskolelagen och förvaltningslagen. Det innebär bland annat att examination och betygsättning sker med en formell och kvalitetssäkrad examinator.

Motsvarande krav finns inte i yrkeshögskolan. Med liknande krav i yrkeshögskolan skulle studenternas rättssäkerhet öka. Även kvaliteten i utbildningarna skulle öka, eftersom det regleras vilka krav som gäller för att nå kvalifikationer på olika nivåer. Det skapar tydlighet och förutsägbarhet för både anordnare och studenter. Kraven bör gälla för samtliga utbildningar inom yrkeshögskolan oavsett examina. Däremot bör kraven på examinator tillta med utbildningarnas kvalifikationsnivå. I SOU 2008:29 anges personalens kompetens inom yrkeshögskolan som ett viktigt kvalitetskriterium för utbildningen. Enligt utredningen bör personalens yrkeskompetens bedömas utifrån kvalifikationsnivån i

³⁴ Lagen (2009:128) om yrkeshögskolan, §12

³⁵ Se UKÄ (2016)

yrkesverksamheten. Det betyder att personal som betygsätter och bedömer studenternas kunskaper och färdigheter, bör ha kompetens som motsvarar minst den nivå som de handleder eller undervisar, det vill säga att kompetenskraven på personalen tilltar med utbildningens nivå.

Denna praxis är vedertagen på de flesta nivåer i utbildningssystemet. På grund- och gymnasieskolan finns tydliga kompetenskrav kopplade till lärarnas utbildningsnivå. Det gäller även i högskolan. Även vid branschvalidering finns rekommendationer för yrkesbedömare som prövar individers reella kompetens. Den som bedömer en annan individs yrkeskompetens bör själv ha minst samma yrkeskompetens som den som ska bedömas.³⁶

Därför är det rimligt att det ställs högre krav på personalens kompetens inom yrkeshögskolan som undervisar på nivå 6 jämfört med de som undervisar på nivå 5. Vilka kompetenskrav som ska gälla och hur de ska skilja sig åt behöver utredas. Men kraven bör ha sin utgångspunkt i de resultat av lärande som anges för respektive examina.

Kunskapskraven som anges på nivå 6 innebär att en utbildning ska leda till djup kunskap inom någon del av det område som kvalifikationen avser samt orientering i områdets aktuella forsknings- och utvecklingsfrågor. För att nå de kunskapskraven kanske delar av utbildningen måste bedrivas i samarbete med högskolan eller att högskolan själv ger yrkesutbildning på nivå 6. Ett annat alternativ kan vara att forskarutbildade lärare undervisar och/eller handleder de som går en kvalificerad yrkeshögskoleutbildning.

Ytterligare möjligheter är att representanter från högskolan i större utsträckning än idag involveras i planering och genomförande av utbildningen i yrkeshögskolan. Ett utökat samarbete bidrar till att stärka yrkeshögskoleutbildningarnas kvalitet, samtidigt som det kan stärka högskoleutbildningarnas arbetslivsanknytning något som efterfrågas av studenterna. Det bidrar också till ett ökat utbyte mellan teori och praktik, vilket stärker båda utbildningsformerna. Högskolan får också ökad information om förändringar på arbetsmarknaden. På sikt kan det också leda till ett ökat utbud av kvalificerade yrkesutbildningar.

5.2.3 Kursplaner redan vid ansökningen

Inom yrkeshögskolan finns det inga krav på nivåbestämning av kurser, vilket det gör i högskolan. Det gör det svårt att avgöra huruvida kurserna är grundläggande eller om de leder till fördjupning och hur progressionen inom och mellan kurser sker. För att kunna säkerställa att utformningen av utbildningen ger de kunskaper som krävs för avsedd nivå bör nivåbestämning av kurser eller delkvalifikationer införas och utvecklas för samtliga utbildningar inom yrkeshögskolan. Utan tydlig progression finns det en risk att utbildningar ligger kvar på samma nivå, vilket innebär att

³⁶ Standard och riktlinjer för branschvalidering av yrkeskompetens (MYH, 2017).

mycket av innehållet kan bli repetitioner av tidigare nivåer (Säfström 2017). Självklart måste det vara en tydlig fördjupning på nivå 6 jämfört med nivå 5.

Ett sätt att få till en sådan progression är att kursplaner upprättas redan i samband med ansökan och inte som nu, först efter att utbildningen fått beslut om att ingå i yrkeshögskolan. MYH skulle kunna föreskriva om en sådan förändring genom att justera föreskrifter (MYHFS 2009:1) om kursplaner i yrkeshögskolan.

5.3 Öka utbudet av flexibla kursupplägg för att nå fler yrkesverksamma

All utbildning i yrkeshögskolan behöver inte leda till en formell examen (som fristående kurser i högskolan). Inom yrkeshögskolan finns idag försök med flexibla upplägg och enstaka kurser men det är former som är under utveckling. För personer i behov av kompetensutveckling är kortare intensiva utbildningar att föredra, eftersom de kan vara enklare att kombinera med arbete. Flexibla upplägg och kortare utbildningar behöver vidareutvecklas. Det kan underlätta för arbetsgivare att utbilda sin personal och samtidigt utveckla verksamheten. Ett ökat flexibelt kursutbud kan också underlätta för många sysselsatta att vidareutbilda sig under hela yrkeslivet.

6. Avslutande kommentarer

Yrkeshögskolan har byggts ut successivt sedan den formellt bildades 2009. Det fanns drygt 27 000 utbildningsplatser 2017 och regeringen har beviljat anslag för en ökning till 46 000 platser 2022. Det öppnar för ett breddat utbud av kvalificerade yrkesutbildningar och för fler företag att ta ökat ansvar för vidareutbildning av arbetskraften.

För att börja i yrkeshögskolan måste deltagarna ha minst en avslutad gymnasieutbildning. En fördjupad eftergymnasial yrkesutbildning ska vara ett naturligt nästa steg för yrkesintresserade ungdomar. Arbetsmarknaden behöver personer med goda yrkeskunskaper som vill göra karriär inom sina yrkesområden. Därför är det viktigt att det blir möjligt att nå grundläggande behörighet på alla program i gymnasiet.

En tredjedel av de som antogs till utbildningar inom yrkeshögskolan hade någon eftergymnasial utbildning 2017. Av dessa hade 13 procent en eftergymnasial utbildning längre än tre år. Det finns inget tydligt mönster mellan tidigare utbildning och den utbildning som påbörjas inom yrkeshögskolan. Det indikerar att högskoleutbildade väljer yrkeshögskolan för att byta yrke snarare än vidareutbildning.

Yrkeshögskolan erbjuder utbildningar som är anpassade till arbetsmarknadens behov, vilket gör att utbudet av utbildningar varierar med efterfrågan på arbetskraft. Arbetsgivarna deltar i utformning och genomförande av utbildningarna. Det finns två typer av examina, yrkeshögskoleexamen och kvalificerad yrkeshögskoleexamen, där den sistnämnda ligger på samma SeQF nivå som en kandidatexamen. Andelen utbildningar som leder till kvalificerad yrkeshögskoleexamen har minskat över tid. En förklaring till det kan vara att arbetsmarknaden inte efterfrågar den typen av utbildningar.

En annan förklaring kan vara att anordnare inte lägger ned tid på att utforma sådana utbildningar för att de budgetmässigt konkurrerar med utbildningar för en yrkeshögskoleexamen, som ligger på en lägre nivå. Det är också möjligt att nuvarande regelverk och regeltillämpningar bidrar till det minskade utbudet. Exempelvis får yrkeshögskolan endast erbjuda utbildningar som inte finns i andra delar av utbildningssystemet och risken för överlappningar kan göra att MYH hellre avslår än godkänner yrkesutbildningar som ligger nära de som finns i högskolan.

Digitaliseringen av arbetsmarknaden påverkar jobben som högskoleutbildade har. Utvecklingen av AI medför att arbetsuppgifter försvinner, att nya skapas och yrken förändras. Anpassningen till de nya förutsättningarna sker på arbetsmarknaden, genom företagens egen utbildning av sin personal. Men en del behöver kompletterande utbildning i

högskolan och yrkeshögskolan. Yrkeshögskolans flexibilitet och arbetsgivarnas deltagande i utbildningen gör att den lämpar sig väl för kort företagsanpassad kvalificerad vidareutbildning. Den möjligheten blir tydligare om det finns fler utbildningar som leder till en kvalificerad yrkesexamen och om det blir möjligt att ställa ytterligare förkunskapskrav.

Vi tror att yrkeshögskolan kan ta ett ökat ansvar för både omställning och kompetensutveckling på arbetsmarknaden. Den skulle kunna göra det bland annat genom att öka utbudet av fler kortare utbildningar och ett ökat utbud av utbildningar som leder till kvalificerad yrkeshögskoleexamen. Det krävs en riktad ansökningsomgång för att ge anordnare och arbetsgivare incitament att utveckla den typen av utbildningar.

Arbetslivets efterfrågan samt höga krav på kvalitet i genomförande och resultat ska styra prövning och beslut av ansökningar i den riktade ansökningsomgången. Det ställer också krav på att utbildningsanordnarna har den kompetens och de förutsättningar som krävs för att studerande kan nå målen med utbildningen.

Högskolan ska fokusera på det långsiktiga utbudet av arbetskraft. Den ska inte påverkas alltför mycket av kortsiktiga förändringar på arbetsmarknaden. Därför kan det vara effektivt att yrkeshögskolan tar ett brett ansvar för omställning och vidareutbildning av arbetskraften. Förslagsvis kan de samarbeta genom att högskolan tar ett större ansvar för den teoretiska uppbyggnaden och yrkeshögskolan för arbetslivsanknytningen. Det är viktigt att utbildningsformerna samarbetar och utvecklar utbildningar som kompletterar varandra.

Våra förslag öppnar för mer kvalificerad yrkesutbildning i yrkeshögskolan. I dagsläget verkar efterfrågan på den typen av utbildning vara låg. Men efterfrågan kan öka i takt med att ny teknik slår igenom på arbetsplatserna och behoven av vidareutbildning blir tydliga. Med våra förslag ökar också möjligheterna för samarbete mellan yrkeshögskola och högskola. Det kan även bidra till att högskolan kan fokusera på de långsiktiga utbildningsbehoven.

Referenser

Anna Ida Säfström, 2017. Progression i högre utbildning. Högre utbildning Vol 7 NR 1, sid 56–57

Acemoglu, Daron och Pascual Restrepo, 2018 Artificial intelligence, automation and work, NBER Working Paper No. 24196

Bladh, Agneta (2013) Saknar den högre utbildningen relevans? En jämförande studie av högskoleutbildning och yrkeshögskoleutbildning, Rapport nr 7, Ratio.

CEDEFOP (2017) National qualifications framework (NQF)

Karlson och Ronquist (2016) Yrkesutbildningens irrvägar, Rapport nr 20, Ratio

Lind, P och Westerberg, A, 2015, Yrkeshögskolan – vilka söker, vem tar examen och hur går det sedan? IFAU, Rapport 2015:12

MYH 2012, Återrapportering av regeringsuppdrag 2012 avseende förtydligande av deskriptorer och beskrivning av skillnader mellan nivåer i förslaget till ett svenskt ramverk för kvalifikationer 2012/1343

MYH (2014) Återrapportering av regeringsuppdrag avseende kartläggning av utbildningar inom yrkeshögskolan som helt eller delvis motsvarar yrkesutbildningar inom andra utbildningsformer.

MYH (2016) Från resultat av lärande till SeQF - En handbok för Utfärdare av kvalifikationer vars resultat av lärande inte är författningsreglerade

MYH (2017) Kartläggning av yrkeshögskoleutbildningar som helt eller delvis motsvaras av yrkesutbildningar inom andra utbildningsformer.

MYH (2017) Resultat av ansökningsomgång 2017 om att bedriva yrkeshögskoleutbildning

MYH (2017) Rättslig bedömning av särskilda skäl inom YH

MYH (2017) Standard och riktlinjer för branschvalidering av yrkeskompetens

MYH (2018) Statistisk årsrapport, Stockholm

MYH (2018) Utbildningsplatser inom yrkeshögskolan som avslutas 2018 (MYH 2018)

Oscarsson, E. och Regné, H, 2017, Vägar till ny kunskap, Sacorrapport

Prop., 2015/16: 198, En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap

SCB (2016), Befolkningens utbildningsnivå

SFS, 2015:545, Förordning om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande

SOU 2015:70, Högre utbildning under tjugo år. Betänkandet av utredningen om högskolans utbildningsutbud.

SOU 2008:29, Yrkeshögskolan – För yrkeskunnande i förändring

Statistiska Centralbyrån (2018), Vuxnas deltagande i utbildning – personalutbildning och andra former av utbildning, Temarapport 2018:1, Örebro.

SUHF, 2015, Högskola – yrkeshögskola. Arbetsgrupp för samarbete mellan SUHF och Myndigheten för yrkeshögskolan, Dnr (MYH) 2014/3999, (SUHF) 14/052

Säfström, Ida (2017) Progression i högre utbildning, Högre utbildning, 7(1), sid 56–75

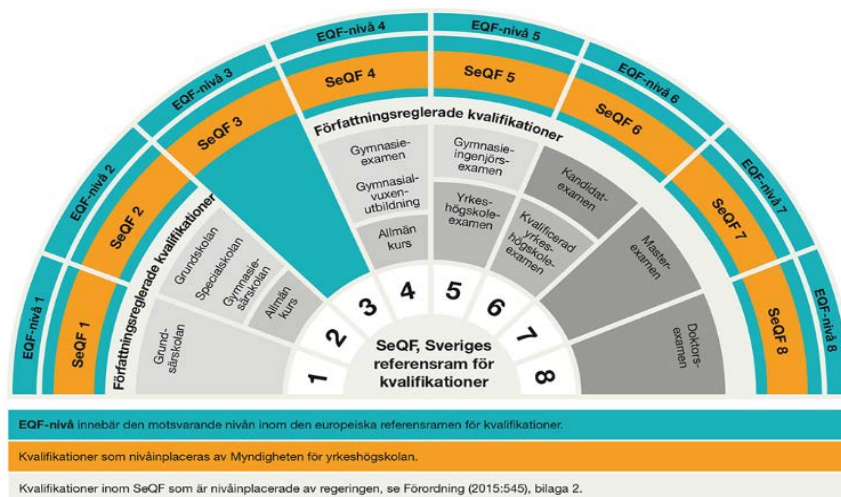
UKÄ, 2016, Uppdragsutbildning vid universitet och högskolor – Redovisning av ett regeringsuppdrag, Rapport 2016:8

UKÄ, 2016, Vägledning för ansökan om tillstånd att utfärda examen Allmänna utgångspunkter och riktlinjer, UKÄ Stockholm

UKÄ, 2017, Årsrapport, UKÄ Stockholm

Appendix 1

Figur 1. Beskrivning av SeQF

Tabell 2

SUN3 INR	SUN3 INR Namn	Antal	Andel
340	Företagsekonomi, handel och administration, allmän utbildning	302	12%
481	Informatik, datavetenskap och systemvetenskap	137	5%
522	Energi- och elektroteknik	105	4%
321	Journalistik och medievetenskap	101	4%
229	Humaniora, övrig och ospecificerad utbildning	95	4%
523	Elektronik, datateknik och automation	92	4%
529	Teknik och teknisk industri, övrig och ospecificerad utbildning	91	4%
144	Lärarutbildning för grundskolans lägre åldrar	74	3%
521	Maskinteknik och verkstadsteknik	69	3%
TOTALT		2584	

*SUN3 inriktning för högsta utbildningsnivå 2016 för den högst utbildade gruppen före påbörjad YH-utbildning

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlande organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 23 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Totalt är 700 000 akademiker medlemmar. Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.

